

Скиба Я.Д.
здобувач Львівського університету
бізнесу та права

ДОСТУП ДО СЛУЖБОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ ТА ФРАНЦІЇ

Розглядаючи право на інформацію в країнах континентальної системи права, особливої уваги заслуговують розвинуті європейські країни і особливо Європейський Союз, право якого все більше відіграє превалюючу роль у праві держав-членів ЄС.

Зазначимо, що сьогодні конституції майже всіх європейських країн (особливо прийняті чи відредаговані останні десятиліття) мають положення, які безпосередньо стосуються права людини на інформацію, а різні аспекти цього права розкриваються в численних нормативно-правових актах.

Швецію називають першою в світі країною, де свобода інформації отримала конституційне закріплення (Закон “Про свободу друку” від 1766 р.), причому набагато рідше згадується той факт, що 1772 р. ця свобода була ліквідована в результаті державного перевороту. Наступний закон про свободу друку було прийнято 1812 р., і з того часу він мав чинність, однак це не означає, що преса отримала повну свободу. Сучасний Закон “Про свободу друку” (прийнятий 1949 р. та відредагований у 1994 р.) разом із законами “Про форму правління” 1974 р., “Про престолонаслідування” 1810 р. (в редакції 1979 р.) та Законом “Про свободу слова” 1991 р. складають Конституцію Швеції. Параграф 1 глави 2 Закону “Про форму правління” гарантує всім громадянам “у їх стосунках із суспільством” свободу висловлювань та свободу інформації:

1) свобода висловлювань: свобода поширювати повідомлення усно, письмово, шляхом зображення або іншим чином, а також висловлювати свої ідеї, думки і виражати почуття;

2) свобода інформації: свобода отримувати та поширювати інформацію, а також брати участь в обміні інформацією з іншими особами [1, с. 702].

Треба додати, що крім правових норм, які регулюють права доступу ЗМІ до інформації, Конституція Швеції включає положення про захист інформаторів преси та інших ЗМІ (глава 3 “Право на анонімність” Закону “Про свободу друку”), що є унікальною практикою у світі. Зазначимо, що за шведським кримінальним та цивільним законодавством відповідальність за зміст періодичних друкованих матеріалів покладаються на одну людину, а саме у випадку з газетою чи журналом - на відповідального редактора. Існує фундаментальне право кожного заявляти будь-що чи передавати інформацію з будь-якого питання, наприклад, журналісту чи інформаційному агентству для публікації у друкованому виданні. Жодна державна установа чи організація не мають права виявляти особу інформатора ЗМІ. Запити, зроблені в порушення цього Закону, караються строком до одного року тюремного ув'язнення. Щодо посадових осіб це означає, що вони мають право анонімно надати інформацію журналістам, навіть деяку секретну; при цьому спроби керівництва чи інших чиновників з'ясувати джерело інформації вважається злочином.

Додамо, що серед інших важливих законодавчих актів в контексті захисту права на інформацію можна назвати закони “Про охорону інформації” 1973 р., “Про таємницю” 1980 р. та “Про комерційну таємницю” 1989 р., Кримінальний кодекс (ч. 8 ст. 4 “Порушення поштової та телекомунікаційної таємниці; ч.9 ст. 4 “Вторгнення до захищених банків даних”; ч.9 ст. 4 “Підслуховування”) та ін.

Однією з перших країн, де право на інформацію та свобода вираження поглядів було закріплено конституційно, була Франція. Ст. 11 Декларації прав людини та громадянина 1789 р., включена до Преамбули Конституції 1958 р., наголошує, що “вільний обмін думками належить до найцінніших прав людини. Таким чином, усі люди можуть вільно висловлюватися, писати та робити публікації за умови, що вони відповідають за будь-яке зловживання цією свободою у випадках, передбачених законодавством” [1, с. 686]. Крім того, свобода вираження поглядів та спілкування – один з фундаментальних принципів, гарантованих законами Франції, який згідно із заявою Конституційної Ради, має конституційний статус. Конституційна Рада на підтвердження статусу свободи вираження поглядів та свободи інформації заявляє, що ці свободи є однією з основних гарантій решти прав і свобод *особи*¹. Крім того, Конституційна Рада підтвердила, що ці свободи стосуються не лише тих, хто пише, редагує та публікує, але також споживачів інформації і, таким чином, визначають право суспільства вибирати з безлічі альтернативних поглядів, адже плюралізм – найважливіша цінність демократичного суспільства [2, с. 123].

Можна вважати, що одним з найважливіших законодавчих актів щодо права на інформацію є Закон “Про пресу” 1881 р. (з доповненнями від 1972 р.) – справжній кодекс свободи вираження поглядів: він стосується не лише друкованої преси, а й усього спектра друкованої продукції (включаючи листівки, книжки, плакати та їх продаж). Окрім проголошення принципу свободи преси, Закон містить положення кримінального та кримінально-процесуального права про порушення, вчинені засобами масової інформації. За останні 120 років Закон переглядався декілька разів у зв'язку з розглядом конкретних справ. Однак ґрунтовного перегляду жодного разу не проводилося. До кодексів (включаючи Кримінальний, кодекс Національної служби та Кодекс здоров'я суспільства) і спеціальних законів (наприклад, Закон “Про публікації, адресовані молоді” 1949 р.) були внесені численні поправки в контексті захисту права на інформацію.

Крім вищезазначених, право на інформацію захищають прийнятий у 1992 р. Комунікаційний кодекс (*Code de la communication*), Закон “Про доступ до інформації” 1978 р., Цивільний кодекс (ст. 9) та Кримінально-процесуальний кодекс (ст. 40, 283, 306).

Щодо сучасної інформаційної політики Франції, то її головна мета – формування інформаційного суспільства, розвиток інформаційних супермагістралей, інформаційного ринку та банківської сфери, лібералізація комунікацій, реформування інформаційного законодавства, стимулювання наукових досліджень у галузі інформаційних продуктів, створення систем безпеки інформації та попередження комп'ютерних злочинів. Але у Франції стримуючим фактором

¹ Ще раз підкреслимо, що на відміну від Конституції України, де поняття “право на інформацію” розглядається в контексті основних громадянських прав, в даному випадку мова йде про право на інформацію *особи*, а не тільки громадянина, що очевидно є ширшим

щодо прогресивного руху країни в напрямку європейської інтеграції і глобального співробітництва виступають суперечливі погляди політичної еліти на створення інформаційного суспільства. З одного боку, країна має високий інформаційний потенціал, зокрема, власну космічну індустрію, електронне виробництво, програмне забезпечення, великий спектр інформаційних послуг. З іншого боку, проводиться політика, спрямована на обмеження для іноземних компаній: 8% присутності у французькому інформаційному просторі, обов'язковий переклад на французьку аудіо-, відео- та кінопродукції, титри французькою мовою, державний контроль інформаційної діяльності і монополія держави щодо застосування нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, що не достатньо сприяє лідерству країни у європейському регіоні.

Список використаних джерел:

1. Конституции государств Европейского Союза / Под общ. ред. Л.А.Окунькова. – М. : Инфра-М, 1997. – 803 с.
2. Законы та практики ЗМІ у одинадцяти демократіях світу. – Х. : Фоліо, 2000. – 199 с.